

Wstęp

Pojęcie katastrofy często używane synonimicznie z kryzysem jest dziś odmieniane przez wszystkie przypadki i adaptowane przez większość dyscyplin naukowych. Choć trudno zaprzeczyć, że jesteśmy świadkami ważnej cezury, która doczekała się już wielu błyskotliwych rozpoznań, to warto wsłuchać się w głosy stanowiące wyraźną mniejszość. Dlaczego? Nie kwestionując pesymistycznego oglądu współczesności, zamiast rozpaczy proponują scenariusze przyszłości, wierząc, że katastrofa, podobnie jak apokalipsa, nie tylko coś kończy, ale również odsłania i ujawnia. W demontażu zakrytego i zamaskowanego upatrywać należy nie końca, ale szansy na kolejny początek.

Rebecca Solnit w głośnym zbiorze esejów *Nadziei w mroku*, przypominając o sile słowa, które może stać się narzędziem zmiany mitologii słabości, opowiada się po stronie ludzkiej sprawczości. Solnit przekonuje, że to wiara w ludzką inicjatywę, a nie oczekiwanie na superbohatera, ma zdolność wyzwiania z poczucia bezradności i inercji. Tym samym aktywizm rozumiany jako praktyka życia codziennego, a nie jako niecierpliwa postawa domagająca się natychmiastowej zmiany, daje nadzieję. Pogłębia ją poczucie wspólnotowości. Nadzieja ma więc wiele z rewolucji, wszak jest jak „błyskawica ukazująca nam nowe możliwości i rozświetlająca mrok naszych starych urządzeń tak, że nigdy już nie spojrzymy na nie w taki sam sposób” (Solnit, 2018, s. 340).

W 3. numerze „Paidii i Literatury” pytamy więc, jak możliwa jest nadzieja nie tylko w literaturze dla dzieci i młodzieży, ale również pedagogice i edukacji. Zapraszamy do lektury artykułów pomieszczonych w dziale „Katastrofa i nadzieja”. Otwiera go tekst Małgorzaty Figury *Literatura dziecięca i młodzieżowa w obliczu katastrofy klimatycznej. Nadzieje i możliwości szerzenia postawy proekologicznej za pomocą tekstów literackich* zawierający ważne rozpoznania „klimatyczne” w przestrzeni literatury dla niedorosłych. Weronika Kostecka w artykule *Nadzieja dla „Innego”. Kategoria „inności” w polskiej wielokulturowej literaturze dla młodych odbiorców* prezentuje możliwości budowania wspólnoty dzięki literaturze. Teksty Agnieszki Handzel *Nadzieja i nowy realizm. Apel*

o zmiany w szkolnym czytaniu literatury, Pauliny Czernek-Pasierbek *Od czego zacząć? Dyskusja o lekturach szkolnych w dobie antropocentrycznej opresji* oraz Samanty Dryi-Zabielskiej *Ekokrytyczne i etyczne czytanie poezji w szkole podstawowej na przykładzie „Piosenki o końcu świata” Czesława Miłosza oraz „Chwilę błysniesz potem zgaśniesz” Artura Rojka* stanowią propozycję rozwiązań dydaktycznych wyprowadzonych z metodyki nadziei, tak dziś potrzebnej w edukacji nie tylko polonistycznej.

W dziale „Ze świata” piszą dla nas badacze z Korei Południowej, Słowenii, Czech oraz Włoch. Wioletta Hajduk-Gawron i Younghwa Kim, autorki tekstu *Przekłady polskich książek dla dzieci o tematyce proekologicznej i środowiskowej w Korei Południowej*, zaskakują polskiego czytelnika informacjami o popularności literatury „proklimatycznej” znad Wisły w odległej Korei. Z kolei Janż Snój w artykule *Polska literatura dla dzieci i młodzieży w przekładach na język słoweński*, przybliżając statystyki przekładów polskiej literatury dla dzieci na język słoweński, zastanawia się nad ponadczasowym i, jak się okazuje, również ponadnarodowym fenomenem *W pustyni i w puszczy* Henryka Sienkiewicza. Dwa ostatnie teksty Kateřiny Váňovej *Výchova literaturou aneb Co dokáže příběh* oraz Tiziany D’Amico *La traduzione pedagogica: una risorsa motivazionale nell’insegnamento della LS/L2* poświęcono sprawdzonym metodom nauczania oraz motywowania do nauki, które z powodzeniem można zaadaptować do polskiej przestrzeni edukacyjnej.

Dział „Varia” otwierają dwa artykuły poświęcone (post)pamięci Zagłady: *Świadectwo czy kreacja? O książce „Mama zawsze wraca” Agaty Tuszyńskiej i Iwony Chmielewskiej* Martyny Dymon oraz *Obraz „Boga” w dziennikach i pamiętnikach dzieci Holocaustu* Justyny Szewczyk. Z kolei tekst Alicji Podstolec *Nauczanie przez zachwyty, czyli kilka myśli o edukacji* jest propozycją metodyki języka polskiego pomyślaną w kontekście idei *mindfulness*, której praktykowanie w edukacji oznaczałoby poszukiwanie często utraconego związku między ciałem, emocjami, umysłem a relacjami. Następne cztery teksty: Katarzyny Kotaby *Książki Barbary Gawryluk lekarstwem na problemy duszy*, Krystyny Zabawy „...czy ona to zrozumie?” — *język, komunikacja międzyludzka i międzygatunkowa w powieści Barbary Gawryluk pt. „Czarna, Klifka i tajemnice z dna morza”*, Małgorzaty Wójcik-Dudek *Kartografia domu. O twórczości Barbary Gawryluk* oraz Oliwii Brzeźniak-Pałgan *„Zuzanka z pistacjowego domu” Barbary Gawryluk jako przykład wzorcowej publikacji wyróżnionej w Ogólnopolskiej Nagrodzie Literackiej im. Kornela Makuszyńskiego* są pokłosiem konferencji naukowej poświęconej twórczości Barbary Gawryluk, popularnej pisarki dla dzieci i młodzieży. Konferencja odbyła się 4 grudnia 2020 roku w ramach 27. Ogólnopolskiej Nagrody Literackiej im. Kornela Makuszyńskiego. Organizatorem konferencji, jak i kolejnej edycji Nagrody była Miejska Biblioteka Publiczna im. Łukasza Górnickiego w Oświęcimiu.

W dziale „Varia” zamieszczono również trzy artykuły recenzyjne publikacji ważnych dla badań nad literaturą dla dzieci i młodzieży. Zwracają na nie uwagę: Magdalena Kuczaba-Flisak (*Głos nieobecny, głos konstruowany — w kręgu studiów o niepełnosprawności w polskiej literaturze dziecięcej i młodzieżowej* — nt. książki Alicji Fidowicz, *Niepełnosprawność w polskiej literaturze XX i XXI wieku dla dzieci i młodzieży*), Agnieszka Kania (*Smak zielonych pomarańczy. O książce Małgorzaty Chrobak „Bohater literatury dziecięcej i młodzieżowej z okresu PRL-u. Między kreacją a recepcją”*) oraz Krystyna Zabawa (*„Ważność przeżywanej chwili” — reportaże harcerskie Zofii Kossak „Szukajcie przyjaciół. Laska Jakubowa”, wydane na nowo i czytane w trzeciej dekadzie XXI wieku*). Zapraszamy do lektury tych opracowań.

Ostatnia część numeru zawiera wywiady przeprowadzone przez studentki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z nagrodzonymi oraz wyróżnionymi „Koziołkiem 2020” twórcami literatury dla dzieci i młodzieży. Redakcja „Paidii i Literatury”, podobnie jak rok temu, została zaproszona na uroczystość 27. Ogólnopolskiej Nagrody Literackiej im. Kornela Makuszyńskiego w Oświęcimiu. Kamilla Gicala, Karolina Kabacińska, Patrycja Dębowiec oraz Agata Rzepka, współpracujące z redakcją „PiL” oraz biorące udział w projekcie „Książka dziecięca i młodzieżowa. Nurty — biblioteki — życie literackie”¹, nie tylko wspierały organizatorów kolejnej edycji Nagrody, ale także rozmawiały z Beatą Ostrowicką oraz Marcinem Przewoźniakiem — autorami książek wyróżnionych spośród niemal stu zgłoszonych. Zapraszamy do wglądu w zapis tych rozmów. Tegoroczny numer „Paidii i Literatury” zamyka sprawozdanie Małgorzaty Wójcik-Dudek z uroczystości 27. Ogólnopolskiej Nagrody Literackiej im. Kornela Makuszyńskiego w Oświęcimiu.

Oddając Czytelnikom numer czasopisma poświęcony nadziei i katastrofie, nie sposób nie przypomnieć kapitalnego fragmentu znakomitej powieści *Pełnia miłości* Sigrid Nunez. Opowieść rozpoczyna profesorska prelekcja na temat zmian klimatycznych. Zacytujmy dłuższy fragment niezwykle emocjonalnej perory badacza:

I jakże to smutne obserwować, że ludzie należący do kreatywnych i najlepiej wykształconych warstw społecznych, którzy jak mogliśmy żywić nadzieję, dadzą z siebie wszystko, by opracować innowacyjne rozwiązania tych problemów, zwracają się zamiast tego ku metodom pracy nad rozwojem osobistym i pseudoreligijnym praktykom faworyzującym dystans, koncentrację w danej chwili, akceptację otoczenia i sytuacji w obecnym kształcie, spokój ducha w obli-

¹ Projekt prowadzi Małgorzata Wójcik-Dudek w ramach „Współmyślenia w humanistyce” realizowanego w uniwersyteckim projekcie „Jeden Uniwersytet — Wiele Możliwości. Program Zintegrowany” współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej w zakresie Europejskiego Funduszu Społecznego.

czu doczesnych trosk [...]. Dbłość o siebie, radzenie sobie z codziennymi niepokojami, unikanie stresu: to są obecnie niektóre cele naszego społeczeństwa ważniejsze, jak się okazuje, niż ocalenie samego społeczeństwa. Cyrk dotyczący uważności to kolejne odwracanie uwagi. Oczywiście, że powinniśmy się stresować. Powinniśmy być wręcz zżerani przez strach, ulegać panice. Praktykowanie uważności może pomóc człowiekowi odzyskać spokój ducha, ale nie uratuje „Titanica”. To nie indywidualne wysiłki, by osiągnąć wewnętrzny spokój, to nie empatyczny stosunek wobec innych mogłyby doprowadzić do podjętych w porę działań prewencyjnych, ale kolektywna, fanatyczna, przesadzona obsesja na punkcie zbliżającego się końca.

Nunez, 2020, s. 18–19

Mamy wrażenie, że w przemowie profesora zabrakło trzeciej drogi, mniej histerycznej, ale niezwykle konsekwentnej. Prawdopodobnie jest do pomyślenia dzięki metodyce nadziei, która za pośrednictwem literatury może być praktykowana w edukacji, o czym piszemy w tym numerze „Paidii i Literatury”.

Z nadzieją na spotkanie na łamach czasopisma

Ludmila Liptáková

 0000-0001-5639-6209

Bernadeta Niesporek-Szamburska

 0000-0001-9935-6733

Karolina Starnawska

 0000-0002-8276-7058

Małgorzata Wójcik-Dudek

 0000-0001-9032-8875

Literatura

Nunez S., 2020, *Pełnia miłości*, Jankowska D., przeł., Warszawa.

Solnit R., 2019, *Nadzieja w mroku. Nieznane opowieści, niebywałe możliwości*, Dzierzgowska A., Królak S., przeł., Kraków.

Solnit R., 2018, *Zew włóczęgi. Opowieści wędrownie*, Dzierzgowska A., Królak S., przeł., Kraków.

Ludmila Liptáková — profesor na Wydziale Edukacji Uniwersytetu w Preszowie na Słowacji. Językoznawczyni i metodolog nauczania/uczenia się L1. Jej badania koncentrują się wokół następujących tematów: słowotwórstwo współczesnego języka słowackiego; rozwój języka słowackiego u dzieci; metodologia nauczania/uczenia się L1; stymulacja

funkcji wykonawczych i poznawczych u dzieci w młodszym wieku szkolnym. Najważniejsze publikacje: *Okazjonalizmy v hovorenej slovenčine* [Okazjonalizmy w mówionym języku słowackim]; *Dieťa a slovotvorba* [Dziecko i słowotwórstwo]; *Kognitívne aspekty vyučovania materinského jazyka v primárnej edukácii* [Kognitywne aspekty nauczania języka ojczystego w szkole podstawowej]; *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatúry pre primárne vzdelávanie* [Zintegrowana dydaktyka języka i literatury słowackiej w nauczaniu szkolnym]; *Factual text comprehension tasks as a tool for stimulating executive functions in 9- to 10-year-old children* [Zadania na zrozumienie autentycznego tekstu jako narzędzie stymulujące funkcje wykonawcze u dzieci w wieku od 9 do 10 lat] (<https://doi.org/10.17239/L1ESLL-2017.17.04.03>).

e-mail: ludmila.liptakova@unipo.sk

Bernadeta Niesporek-Szamburska — profesor nauk humanistycznych, językoznawczyni i dydaktyk w Instytucie Językoznawstwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania badawcze: językowy obraz świata dzieci i młodzieży, literatura dla dzieci i młodzieży, nauczanie języka polskiego, również jpjo. Wybrane publikacje: *Vztah jazyka a komunikace v česko-slovensko-polské didaktické reflexi* (Praga 2019, współaut.), *Stereotyp czarownicy i jego modyfikowanie. Na przykładzie tekstów dla dzieci i wypowiedzi dziecięcych* (Katowice 2013), *Językowy obraz pór roku i tradycji kulturowych w twórczości dzieci* (Katowice 2004), *Język wierszy dla dzieci (na materiale „Świerszczyka”)* (Katowice 1990); współautorka podręcznika dla dzieci do nauczania języka polskiego jako obcego *Bawimy się w polski 1* (Katowice 2009 i n.), współautor: A. Achtelek).

e-mail: bernadeta.niesporek-szamburska@us.edu.pl

Karolina Starnawska — doktor, pracuje w Instytucie Literaturoznawstwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego. Autorka książki *Portret dziewczynki, dziewczyny i kobiety w powieściach Marii Krüger*. Jej zainteresowania badawcze obejmują literaturę dla młodego odbiorcy, dydaktykę literatury i nowe media w dydaktyce. Ostatnie publikacje naukowe autorka poświęca najnowszym powieściom Małgorzaty Musierowicz. Prowadzi blog www.lekcjepolskiego.pl oraz profil na Instagramie @lekcje_polskiego.

e-mail: karolina.starnawska@us.edu.pl

Małgorzata Wójcik-Dudek — doktor habilitowany nauk humanistycznych, prof. UŚ, literaturoznawca w Instytucie Literaturoznawstwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania badawcze: dydaktyka literatury oraz literatura dla dzieci i młodzieży. Autorka książek: *(Prze)Trwać w okolicach mitu. Funkcje mityzacji w poezji Tadeusza Nowaka* (Katowice 2007); *W(y)czytać Zagła-*

dę. *Praktyki postpamięci w polskiej literaturze XXI wieku dla dzieci i młodzieży* (Katowice 2016; książka została przetłumaczona na język angielski i ukazała się pod tytułem *Reading (in) the Holocaust. Practices of Postmemory in Recent Polish Literature for Children and Young Adults*), *Po lekcjach* (2021) oraz współredaktorka wielu publikacji naukowych.

e-mail: malgorzata.wojcik-dudek@us.edu.pl